

Urban Education

SUCCESVOL IN DE DIVERSE STAD

HvA URBAN EDUCATION PROJECT

Gesprekssjabloon Controversiële onderwerpen in de klas

<https://www.hva.nl/urban-education/gedeelde-content/projecten/urban-education/omgaan-met-controversiele-onderwerpen-in-de-klas>

Inhoud

- 1 Ontwerpprincipes voor les met een kritische dialoog
- 2 De voorbereiding
- 3 De voorbereiding: Stappen bij de voorbereiding
- 4 De uitvoering: de gesprekssjabloon

Voorbeelden en Strategieën

- 2 | Stelling over 'Nederlandse identiteit'
- 3 | Stelling over rolpatronen en homoseksualiteit
- 4 | Stelling over aanslagen

Strategieën

- 5 | Strategieën om leerlingen een mening te laten bedenken en formuleren
- 6 | Strategieën om leerlingen verhelderingsvragen te laten stellen
- 7, 8, 9, 10 | Strategieën om standpunten of meningen van leerlingen te inventariseren
- 11 | Strategieën om leerlingen verhelderingsvragen te laten stellen
- 12 | Strategie voor doorvragen en parafraseren
- 12a | Strategie voor als leerlingen niet weten hoe ze argumenten moeten bedenken
- 13, 14 | Strategieën voor het onderbouwen van een mening
- 15 | Strategie betrouwbaarheid van bronnen
- 16 | Strategieën voor als de leerlingen moeite hebben om vanuit ander perspectief te denken.

Opdrachten

- Opdracht | 17
- Opdracht | 18

Ontwerpprincipes voor les met een kritische dialoog

Waarneembaar en concreet gedrag

Principe

Leerlingen reageren met **respect** op elkaar. Leerlingen houden zich aan afspraken en leerlingen en docenten gaan prettig met elkaar om. Er wordt niet op elkaar gescholden en leerlingen lachen elkaar niet uit.

Veilig klasklimaat

Leerlingen voelen de **vrijheid** om iets te kunnen zeggen zonder dat zij daar op een negatieve manier door anderen op aangekeken worden.

Open klasklimaat

Alle leerlingen moeten de mogelijkheid krijgen hun **standpunt** in te brengen. De docent biedt hen actief de ruimte daartoe.

Veel leerlingen **participeren** en brengen hun eigen standpunt in.

Reageren op elkaar

Leerlingen worden gestimuleerd om in dialoog met anderen zich te **verplaatsen in andere leerlingen** of standpunten. Ze worden gedwongen naar de eigen standpunten te kijken vanuit de waarden van de ander.

Docent en leerlingen (ook onderling) wisselen ideeën uit, er wordt naar elkaar **geluisterd** en op elkaar gereageerd.

Argumenten geven

Leerlingen worden gestimuleerd **kritisch** te kijken naar de standpunten van anderen en die van henzelf.

Leerlingen geven **argumenten**. Docenten en leerlingen onderzoeken argumenten op geldigheid en juistheid.

Meerdere perspectieven en waarden

Er komen **meerdere perspectieven** naar voren en de waarden die daaraan ten grondslag liggen.

De docent zorgt ervoor dat **verschillende perspectieven** aan de orde komen en dat waarden worden behandeld (eventueel zonder ze expliciet te benoemen).

Bewaken veilig klasklimaat

Zorgen voor een ordelijk verloop en respectvolle omgang met elkaar. Dit gebeurt door het stellen en handhaven van regels; door leerlingen het gevoel te geven dat zij gerespecteerd worden; en door een vertrouwensrelatie met leerlingen op te bouwen.

Rol van de docent

Neutrale open houding (faciliterend)

Om een open en veilig klimaat te creëren is het belangrijk om als docent terughoudend te zijn met een eigen mening. De docent accepteert zoveel mogelijk perspectieven van leerlingen en maakt deze bespreekbaar.

Inhoudelijke sturing

De docent stimuleert democratische waarden en laat eventueel zijn eigen perspectief zien op vraagstukken.

Stimuleren van waardeontwikkeling

De docent stimuleert leerlingen kritisch naar hun eigen standpunten en die van anderen te kijken. Hij biedt feitelijke en relevante informatie.

De voorbereiding

Bedenk een stelling

Bedenk een stelling waar in de samenleving uiteenlopende opvattingen over bestaan en waarover leerlingen sterk met elkaar van mening kunnen verschillen. Een aantal uitgangspunten bij het formuleren van stellingen is: (zie ook www.debatindeklas.nl)

Voorbeeldstellingen en eventuele standpunten van leerlingen

Hieronder staan drie stellingen die als voorbeeld kunnen dienen. Bij deze stellingen zijn ook [Voorbeeldstellingen \[1\]](#) geformuleerd. Helder hebben wat voor standpunten leerlingen kunnen hebben is belangrijk bij het begeleiden van een discussie over een controversieel onderwerp.

Als je een beeld hebt van de standpunten, dan kun je je beter voorbereiden op wat er kan komen en eventueel zelf extra standpunten inbrengen.

Voorbeeldstelling 2 'Nederlandse identiteit'

Stelling: Als je in Nederland komt wonen, moet je je aanpassen aan de Nederlandse normen, waarden en tradities.

Voorbeeldstelling 3 Homoseksualiteit

Stelling: Kinderen moeten opgevoed worden door een man en een vrouw; homoseksuele stellen moeten dus geen kinderen kunnen adopteren.

Voorbeeldstelling 4 Aanslagen

Stelling: Het is erg dat er doden vallen bij aanslagen maar voor een belangrijk doel is geweld soms gerechtvaardigd.

De voorbereiding

Stappen bij de voorbereiding

Bij het voorbereiden van een discussie zijn er verschillende vragen die je voor jezelf moet beantwoorden. Hieronder is een aantal vragen geformuleerd dat onderdeel zou kunnen zijn van de lesvoorbereiding.

Vragen

Mogelijke strategieën

Welke perspectieven of standpunten over de stelling die je aan je leerlingen gaat voorleggen wil je aan de orde laten komen?

Wat verwacht je dat de standpunten van de leerlingen zullen zijn? Hoe reageer je daarop?

Wat verwacht je dat het dominante standpunt zal zijn in de klas?

Hoe zorg je dat de verschillende standpunten aan de orde komen in de klas?

➤ [Strategieën \[5\]](#) voor als je verwacht dat er weinig verschillende standpunten naar voren zullen komen.

➤ Zie ook [deze strategieën \[7\]](#).

Welke informatie zou naar voren moeten komen en op welke wijze?

Bedenk van tevoren hoe en welke informatie je aanbiedt voordat je met de discussie start.

Afhankelijk van het onderwerp en de klas kan ervoor gekozen worden om meer of minder uitgebreid informatie aan te bieden. Het kan wenselijk zijn om:

zelf informatie aan te bieden in de vorm van mondelinge toelichting of een artikel;

leerlingen zelf informatie te laten verzamelen over het onderwerp. Dit is met name het geval als leerlingen er nog niet zoveel vanaf weten of alleen vanuit één (beperkt) perspectief;

➤ op andere wijze dan mondeling te inventariseren wat voor standpunten er in de klas (en samenleving) zijn. Dat inventariseren kan plenair maar ook anoniem [7] Anonimiteit kan helpen als leerlingen de neiging hebben te conformeren of bang zijn hun (afwijkende) standpunt te formuleren;

na de introductie van de stelling niet direct naar de standpunten van de leerlingen te vragen, maar eerst te bespreken wat er bekend is bij de leerlingen over het onderwerp.

Welke rol neem je in bij het (bege)leiden van het klassengesprek? Met welke spanningen krijg je te maken?

Inhoudelijk sturend of faciliterend?

Eigen mening geven of opschorten?

Bepaalde waarden stimuleren of waarden verhelderen?

➤ Zie [achterliggende schema's van het onderzoeksproject](#).

➤ Zie ook [strategieën hoe om te gaan met standpunten van leerlingen en je eigen rol als docent erin. \[1\]](#)

Hoe is de veiligheid in de klas? Welke problemen kun je verwachten en welke strategieën ga je inzetten om ze te voorkomen of aan te pakken?

➤ Strategieën om leerlingen met respect op elkaar te laten reageren, zodat de [veiligheid \[5\]](#) bevorderd wordt.

➤ Als je verwacht dat leerlingen zich niet veilig genoeg voelen om hun mening te geven, kun je deze [strategieën \[7\]](#) gebruiken.

Hoe is de veiligheid in de klas? Welke problemen kun je verwachten en welke strategieën ga je inzetten om ze te voorkomen of aan te pakken?

➤ [Strategie 8](#), [Strategie 9](#), [Strategie 10](#), [Strategie 11](#).

De uitvoering: de gesprekssjabloon

Lesonderdeel

Waarneembaar gedrag

Mogelijke concrete invulling en strategieën

Lesdoelen aankondigen

Je toont het lesdoel en de 5 criteria waarop het behalen van het lesdoel wordt geëvalueerd:

1. Leerlingen reageren met respect op elkaar;
2. Leerlingen participeren en brengen hun eigen standpunt in;
3. Leerlingen luisteren naar en reageren op elkaar;
4. Leerlingen geven argumenten en onderzoeken deze op geldigheid en juistheid;
5. Je zorgt dat verschillende standpunten aan de orde komen.

De 5 criteria zijn zichtbaar voor de leerlingen gedurende de hele les.

1. Als je voor de eerste keer met de leerlingen de criteria voorlegt: bespreek de criteria en hun functie (het waarom van dit criterium) in het gesprek.
2. Tweede keer: neem de criteria door met nadruk op de functie in het gesprek.
3. Derde keer: neem de criteria kort door.

Inleiding discussie

Afhankelijk van de keuze die is gemaakt bij de voorbereiding en het inventariseren van de standpunten, kun je de volgende stappen in een andere volgorde uitvoeren:

Introduceer het onderwerp en bespreek de achtergrondinformatie;

Leerlingen stellen verhelderingsvragen;

▶ Strategieën om leerlingen verhelderingsvragen te laten stellen.
[6]

Introduceer de stelling;

▶ Strategieën om leerlingen een mening te laten bedenken en te formuleren
[5]

Leerlingen krijgen ruimte om na te denken over hun eigen standpunt.

Mogelijke opdrachten om de leerlingen te stimuleren zich te verplaatsen in het standpunt vanuit andermans perspectief

▶ Opdracht 17
Opdracht 18

De uitvoering: de gesprekssjabloon

Lesonderdeel

Waarneembaar gedrag

Nodig alle leerlingen uit om te reageren. De volgende criteria zijn hierbij van belang:

Mogelijke concrete invulling en strategieën

Strategieën om leerlingen met respect op elkaar te laten reageren, zodat de veiligheid bevorderd wordt.

Discussie

1. Leerlingen reageren met respect op elkaar;

Als de leerlingen niet met respect (op elkaar) reageren tijdens de discussie, zijn er verschillende strategieën mogelijk om dit probleem aan te pakken:
▶ [Strategie 8](#), [Strategie 9](#), [Strategie 10](#), [Strategie 11](#)

2. Leerlingen participeren en brengen hun eigen standpunt in;

▶ Zie [mogelijke standpunten \[1\]](#)

3. Er wordt naar elkaar geluisterd en op elkaar gereageerd;

▶ Leerlingen stellen elkaar verhelderingsvragen en vragen door over hun meningen. Ze proberen de argumenten voor elkaars mening te achterhalen. De argumenten worden gewogen op basis van de [betrouwbaarheid van de bronnen \[15\]](#).

4. Leerlingen geven argumenten en onderzoeken deze op geldigheid en juistheid;

▶ Leerlingen parafraseren of vatten samen wat iemand heeft gezegd en checken of ze het goed begrepen hebben. Ze onderbouwen hun mening met argumenten.

5. Je zorgt dat verschillende standpunten aan de orde komen.

▶ [Strategie voor als leerlingen niet weten hoe ze argumenten en tegenargumenten moeten bedenken of formuleren \[12\]](#).

Vermeld een uitkomst van het gesprek expliciet.

▶ Jij en de leerling [parafraseren wat ze begrepen hebben en sluiten met hun mening erop aan \[12\]](#).

▶ [Strategieën voor als de leerlingen moeite hebben om vanuit ander perspectief te denken \[16\]](#).

Evaluatie lesdoelen

▶ In hoeverre is in de les voldaan aan de [5 criteria](#)?

▶ Verwijs naar de 5 criteria op het scherm/bord en bespreek deze met de leerlingen.

Voorbeelden en Strategieën

Voorbeeldstellingen en mogelijke standpunten

Hieronder staat een aantal stellingen geformuleerd. Daarbij zijn mogelijke standpunten beschreven. Dit zijn voorbeelden van posities die mensen ten aanzien van dit debat kunnen innemen. Sommige standpunten overlappen (gedeeltelijk) terwijl andere standpunten 'de andere kant van de medaille' weergeven. Standpunten zijn niet uitputtend weergegeven.

Inleven in leerlingen en verbreden van discussie

Het doornemen van deze standpunten kunnen je helpen bij het inleven in de standpunten van jouw leerlingen. Tevens kan dit je helpen wanneer er in jouw klas weinig onenigheid is over de stelling en je dus andere standpunten naar voren moet brengen. De standpunten zijn zo geformuleerd dat zij ook als tegenargument voor andere argumenten kunnen gelden, en jij die eventueel in zou kunnen brengen.

Wat is nog aanvaardbaar?

Sommige standpunten die leerlingen eventueel innemen kunnen grensoverschrijdend zijn. Het is belangrijk dat je van tevoren bedenkt wat voor opvattingen er zijn die je grensoverschrijdend vindt en wat je doet wanneer een leerling een dergelijk opvatting uitspreekt. Bedenk hierbij dat bij het bepalen van grenzen je kunt kijken naar jouw persoonlijke opvattingen, de visie van je school of de wet.

Wat doet je bij grensoverschrijdende opvattingen?

Houd bij grensoverschrijdende opvattingen rekening met de rollen zoals hier beschreven. De rollen zijn aanvullend (veilig klasklimaat kan samen gaan met open klasklimaat) maar kunnen ook conflicteren (normatieve sturing kan botsen met neutrale open houding). Zeker met betrekking tot conflicterende rollen is het goed om van tevoren te bedenken welke rol je wanneer inneemt.

Bewaken van veilig klasklimaat

Je kunt ervoor kiezen om leerlingen aan te spreken op hun standpunten wanneer zij andere leerlingen kwetsen.

Voordeel

Leerlingen die zich gekwetst voelen door standpunten van andere leerlingen kunnen zich beschermd voelen door de docent.

Nadeel

Leerlingen die aangesproken worden kunnen zich ingeperkt voelen in hun uitingsvrijheid en het klasklimaat niet meer als open (en veilig) ervaren.

Zorgen voor neutrale open houding

Je kunt ervoor kiezen om alle standpunten van leerlingen toe te staan en alle standpunten onderdeel te laten zijn van de discussie.

Voordeel

Je weet wat leerlingen vinden.

Nadeel

Het kan betekenen dat het voor leerlingen niet duidelijk is dat zij grenzen overgaan en daardoor niets leren over centrale democratische waarden.

Leerlingen met extreme meningen kunnen de discussie sterk naar zich toetrekken en meer genuanceerde perspectieven kunnen minder naar voren komen. Daarmee kunnen juist de extreme opvattingen andere leerlingen beïnvloeden.

Inhoudelijke sturing

Je kunt ervoor kiezen om informatie te bieden en leerlingen te laten zien dat een opvatting feitelijk onjuist is.

Voordeel

Leerlingen nemen soms standpunten in zonder dat zij precies weten waar zij het over hebben. Het kan dan zinloos zijn om leerlingen feitelijke informatie rondom het thema aan te bieden.

Nadeel

Soms hebben leerlingen opvattingen waarbij zij zich behoorlijk verdiept hebben in de materie. Mogelijk hanteren zij andere bronnen die de docenten niet legitiem achten. Aan de hand van veronderstelde feiten leerlingen proberen te overtuigen kan dan ineffectief of zelfs contraproductief zijn (leerlingen bijten zich nog meer vast).

Stimuleren van waardeontwikkeling

Je kunt ervoor kiezen om aan te geven dat de opvatting van de leerling grensoverschrijdend is en in strijd met morele uitgangspunten of de democratische rechtsstaat.

Voordeel

Leerlingen leren dat er grenzen zijn aan wat maatschappelijk acceptabel is en leren over democratische waarden.

Nadeel

Leerlingen zouden kunnen oppikken dat het standpunt niet mag zonder dat zij begrijpen waarom. Zij houden dan meer vast aan hun standpunt en delen hun standpunt niet meer met de klas. Hierdoor heeft de docent geen zicht meer op de opvattingen van leerlingen.

Mogelijke standpunten

"Cultuur is veranderlijk"

Een gedeelde cultuur is belangrijk, omdat het ervoor zorgt dat mensen een gedeelde identiteit hebben. Maar deze identiteit en normen en waarden veranderen wel door de tijd heen. Het is dus belangrijk dat mensen samen op zoek gaan naar gedeelde normen, waarden en tradities.

"Nederlandse cultuur bestaat niet"

Er is niet zoiets als 'de Nederlandse cultuur'. Migranten kunnen zich daar dus ook niet aan aanpassen. Net als alle andere mensen moeten zij zich aan de wet houden maar verder maakt het niet uit. Voor zover de Nederlandse cultuur bestaat, wordt dat vooral gekenmerkt door openheid en tolerantie. Het is dan juist Nederlands om anderen en andere culturen te accepteren.

"Leren van andere culturen"

De Nederlandse cultuur kan veel leren van andere culturen en het is daarom belangrijk dat mensen hier openstaan voor tradities, normen en waarden van elders.

Stelling:

Als je in Nederland komt wonen, moet je je aanpassen aan de Nederlandse normen, waarden en tradities.

"Nederland is een superieure cultuur"

Het is objectief vast te stellen dat de Nederlandse cultuur superieur is aan andere culturen. Op zeer weinig plekken zijn mensen zo gelukkig, wordt iedereen gelijk behandeld, heeft iedereen rechten en iedereen recht op voorzieningen van de overheid. Mensen die naar Nederland komen moeten zich dus aanpassen aan deze cultuur.

"Nederlandse identiteit"

Elke samenleving heeft het nodig om vast te stellen wat de binding van die samenleving is. Nederlandse identiteit moet duidelijk vastgesteld worden. Gedeelde normen en waarden en tradities zijn daarbij belangrijk. In Nederland benadrukken wij deze te weinig terwijl Nederlanders dit juist heel belangrijk vinden. Nieuwkomers moeten zich dus aanpassen aan de Nederlandse normen, waarden en tradities.

Mogelijke standpunten

“Religieuze argumenten niet van deze tijd”

Er zijn in Nederland heel veel mensen die niet meer gelovig zijn. Religieuze mensen moeten daarom hun normen niet aan anderen opleggen. Dat zij een traditionele rolverdeling belangrijk vinden, wordt door veel andere mensen niet gedeeld. Daarom moet dit niet bepalend zijn voor heel Nederland.

“Rolpatronen staan niet vast”

Iedereen is gelijk aan elkaar en heeft recht om zijn of haar leven in te richten zoals hij/zij wil. Zowel mannen als vrouwen zijn goed in staat om kinderen goed op te voeden. Er is niet zoiets als ‘mannen’-gedrag en ‘vrouwen’-gedrag. Dit zijn genderrollen die los van sekse gezien moet worden. Wat als mannelijk en vrouwelijk wordt gezien, staat niet vast en is de afgelopen decennia ook veranderd. Er is geen reden om hier dus aan vast te houden.

“Religieus motief”

Volgens mijn geloof hebben mannen en vrouwen beiden een eigen rol. De vrouw is belangrijk voor de opvoeding, de man is het hoofd van het huishouden en kostwinner. Andere gezinsvormen leiden tot problemen bij de opvoeding van kinderen. De gevolgen daarvan kunnen we nu zien in onze samenleving omdat heel veel kinderen geen goede opvoeding meer krijgen en voorbeelden krijgen van samenlevingsvormen die in strijd zijn met mijn geloof.

Stelling:

Kinderen moeten opgevoed worden door een man en een vrouw. Homoseksuele stellen moeten dus geen kinderen kunnen adopteren.

“Vaste rolpatronen”

Mannen en vrouwen hebben kwaliteiten die behoren bij hun sekse. Kinderen hebben voor hun opvoeding zowel de man als de vrouw nodig. Homoseksuele stellen kunnen dat niet bieden en zij zouden dus geen kinderen mogen kunnen adopteren.

“Homoseksualiteit is vies”

Ik vind het vies als mensen van hetzelfde geslacht een relatie hebben, zeker als zij in het openbaar aan elkaar zitten. Als homo's dan ook nog eens kinderen gaan opvoeden dan krijgen deze kinderen een totaal verkeerd beeld van wat normaal is. Zij zouden dus absoluut geen kinderen mogen opvoeden.

“Gelijkheid voor de wet”

In Nederland is iedereen vrij om zijn of haar seksuele voorkeur te hebben en relaties aan te gaan met anderen. Wanneer beide personen in de relatie daarmee instemmen, mogen zij een liefdesrelatie aan gaan. Daar hebben anderen niets over te zeggen. Een homostel kan net zo goed als een heterostel een kind opvoeden.

Stelling over aanslagen

Mogelijke standpunten

“Oorlogsrecht verbiedt geweld tegen burgers”

Oorlogsrecht geeft aan dat je bij het gebruik maken van geweld altijd onderscheid moet maken tussen burgers en soldaten. Aanslagen gericht op plekken waar burgers samenkomen zijn dus nooit gerechtvaardigd.

“Geweld met geweld beantwoorden”

Gewelddadige regeringen kan je niet met vreedzame middelen tegengaan. Het gebruiken van geweld is de enige manier waarmee je daar tegenin kan gaan.

“Burgers in democratieën verantwoordelijk voor beleid van hun regering”

In West-Europa leven we in democratieën en zijn burgers dus verantwoordelijk voor het beleid van hun regering, zeker ook in het buitenland. Daarom zijn burgers in democratieën ook een legitiem doelwit van aanslagen.

“Enige middel dat er nog is”

Als de bezetter alle middelen weg heeft genomen om voor je belang op te komen, is geweld het enige middel dat nog rest. Geweld is dan de enige manier om je te verzetten tegen een onderdrukker.

“Burgers ook in democratie niet verantwoordelijk voor regeringsbeleid”

Ook in een democratie zijn burgers niet verantwoordelijk voor het regeringsbeleid. Juist in democratieën bestaan er allerlei verschillende ideeën over hoe het beleid eruit zou moeten zien en dat geldt ook voor het buitenlandbeleid. Daarbij hebben mensen zeker geen 1-op-1 invloed op het beleid van de overheid. Ook hierom mogen burgers nooit doelwit van aanslagen zijn.

“Geweld roept geweld op”

Het gebruik van geweld maakt de situatie altijd alleen maar erger. Onderdrukking wordt niet beëindigd door gebruik te maken van geweld, het zal uiteindelijk juist alleen maar meer geweld oproepen.

Stelling:

Het is erg dat er doden vallen bij aanslagen maar voor een belangrijk doel is geweld soms gerechtvaardigd.

“Geloof verbiedt geweld tegen burgers”

Mijn geloof geeft aan dat je geweld tegen onschuldigen nooit mag gebruiken. Burgers mogen dus nooit doelwit zijn.

“Twijfel over eigen zekerheden maakt geweld verboden”

Je weet nooit zeker of je gelijk hebt. Je stelt dan dat je zo zeker van je zaak bent dat andere mensen daarvoor moeten sterven. Daarmee neem je alle twijfel weg die een mens zou moeten hebben over het de waarheid in pacht hebben. Juist omdat je niet zeker weet dat je gelijk hebt, mag je nooit geweld gebruiken tegen andere burgers.

“Geloof rechtvaardigt geweld”

Mijn geloof rechtvaardigt geweld uiteindelijk (bijvoorbeeld de Jihad). Je moet opkomen voor het belang van gelovigen en als geweld daar uiteindelijk het enige middel toe is, dan moet je bereid zijn dat te gebruiken.

PROBLEEM

Leerlingen voelen zich niet veilig

STRATEGIEËN

1.

▶ Bedenk van tevoren zelf een aantal meningen/standpunten [1] en maakt er een cartoon van (zie voorbeeldcartoon). De leerling kiest een mening.

Een cartoon is te maken door tekstjes over een bestaande cartoon heen te leggen. Ook kun je zelf een stripfiguur gebruiken en deze tekstballonnen geven.

2.

Met behulp van Padlet kunnen leerlingen anoniem hun mening formuleren. Zie bijvoorbeeld https://padlet.com/p_m_kruit/zor6vvi-tanei. In plaats van een Padlet kun je er ook voor kiezen om leerlingen hun standpunt op een papiertje te laten schrijven en deze notities te verzamelen en voor te lezen.

▶ Leerlingen zullen zich veilig genoeg voelen om hun mening te formuleren. Let er wel op dat, vanwege de anonimiteit, er geen kwetsende opmerkingen worden gemaakt. Zo wel, zie strategie [8] 'Leerlingen formuleren hun mening op een manier die beledigend kan zijn.'

Wanneer je de kans groot acht dat dit wel gebeurt, kan het verstandig zijn om leerlingen hun standpunt op een papiertje op te laten schrijven.

3.

Laat leerlingen eerst in tweetallen of groepjes hun meningen aan elkaar vertellen voordat de discussie klassikaal start.

Daarmee kunnen leerlingen al van tevoren 'peilen' hoe hun mening/standpunt gaat vallen bij de rest van de klas. Hierdoor, als het positief uitvalt, durven zij zich eerder te uiten in de klassendiscussie. Bovendien hebben zij dan al geoefend in het mondeling formuleren van hun standpunt, zodat zij makkelijker uit hun woorden kunnen komen.

REDEN

Deze strategieën zijn bruikbaar wanneer leerlingen zich niet helemaal veilig voelen om hun mening te geven of wanneer bepaalde leerlingen het gesprek domineren en andere meningen niet toestaan.

PROBLEEM

De leerlingen vinden het vraagstuk te ingewikkeld

STRATEGIEËN

1. Leg uit dat verhelderingsvragen bedoeld zijn om meer informatie te verkrijgen in tegenstelling tot bijvoorbeeld verdiepingvragen of begripscheckvragen.
Leid het in en check of de leerlingen de tekst begrijpen. Bij een blijk van onbegrip laat je de leerling verhelderingsvragen stellen.
2. Laat de leerlingen in tweetallen werken: een leerling vat de tekst samen. De andere leerling stelt verhelderingsvragen met het doel zelf de boodschap van de tekst kernachtig te kunnen formuleren.
3. Geef de inleiding als een geschreven tekst aan de leerlingen en laat ze individueel of in tweetallen in de kantlijn vragen formuleren over de stukken die ze niet begrijpen.
In de klassikale bespreking van de vragen nodig je bij iedere vraag andere leerlingen uit om de vraag te beantwoorden. Aan het eind geeft een leerling of jij zelf een samenvatting van de tekst.

AANVULLING

De keuze voor een strategie wordt bepaald door de complexiteit van de gesproken of geschreven tekst.

PROBLEEM

Je wilt alternatieve manieren toepassen om meningen te inventariseren

STRATEGIEËN

1. Introduceer een stelling en vraagt de leerlingen om een standpunt in te nemen. De leerlingen gaan links in het lokaal staan als ze er voor zijn en rechts als ze er tegen zijn.
2. Introduceer een stelling en vraag de leerlingen om een keuze te maken tussen voor, tegen en neutraal. Vervolgens vraag je de leerlingen om op één van de drie aangewezen plekken te gaan staan.
3. Geef iedere leerling drie stukjes gekleurd karton: geel (=tegen), blauw (=voor) en oranje (=neutraal). Bij elke stelling die je introduceert houdt elke leerling een gekleurd karton omhoog.
4. Vraag aan de leerlingen om individueel op een blaadje hun mening op te schrijven. Alternatief: de leerlingen geven hun mening op Padlet: op deze manier zijn alle meningen in een oogopslag (anoniem) voor de hele klas zichtbaar.

Zie bijvoorbeeld https://padlet.com/p_m_kruit/zor6vvitanei. Dit zichtbaar maken van meningen kan ook op papier, zie boven.
5. Pas de 'Fishbowl' methode toe. Dit is een discussievorm die participatie in een discussie stimuleert, maar op een veilige manier. Vorm een binnenkring van maximaal 6 leerlingen*. De leerlingen in de binnenkring gaan in discussie met elkaar. De andere leerlingen vormen een buitenkring eromheen en mengen zich niet in de discussie.

Mogelijke variaties:
  1. Alle leerlingen krijgen 2 'praatkaarten'. Wanneer een leerling in de buitenkring een vraag wil stellen of een opmerking heeft, moet hij dat aangeven door een praatkaart omhoog te houden. Deze leerling krijgt de gelegenheid een vraag te stellen of een opmerking te maken. Je kunt als regel instellen dat elke leerling minimaal één praatkaart in moet zetten.
  2. Wanneer een leerling in de binnenkring niet meer wilt meepraten, mag hij opstaan en in de buitenkring gaan zitten.
  3. Een leerling uit de buitenkring die naar de binnenkring wil, doet dat door op te staan en naar de binnenkring te gaan. Een leerling van de binnenkring moet dan plaats maken en zich verplaatsen naar de buitenkring.
  4. Bij een grote klas kunnen er twee 'fishbowls' worden gevormd waarin een discussie wordt gevoerd.

* Maak zoveel kaartjes als er leerlingen zijn. Op 6 kaartjes staat een vis afgebeeld, op de rest van de kaartjes een vis-senkom. Wanneer je de leerlingen binnen komen, geef je een willekeurig kaartje. De leerlingen die een kaartje hebben met de vis erop, vormen de binnenkring.

AANVULLING

De keuze voor een strategie wordt bepaald door hoe veilig het klasklimaat is.

Strategieën om leerlingen met respect op elkaar te laten reageren

PROBLEEM

Leerlingen formuleren hun mening op een manier die beledigend kan zijn.

STRATEGIE

Leg de les stil zodra een leerling een beledigende uitspraak doet en geef duidelijk aan dat zoiets niet kan. Eigen mening geven is goed, maar het moet zorgvuldig geformuleerd worden en kan niet beledigend zijn. Leg uit waarom de formulering beledigend kan zijn. Geef ook aan dat het belangrijk is om je eigen mening te kunnen uiten, maar dat het nog belangrijker is om je eigen mening kritisch onder de loep te nemen.

Ga vervolgens een gesprek met de klas aan over het onderwerp.

REDEN

De leerling leert kritisch nadenken over hoe een mening over kan komen bij een ander. Andere leerlingen kunnen zich onveilig voelen in de klas. Deze onveiligheid is de reden dat het belangrijk is om er aandacht aan te geven en het niet te laten passeren.

PROBLEEM

Leerlingen lachen elkaar uit.

STRATEGIE

Je kunt van tevoren zelf een aantal meningen/standpunten bedenken en er een cartoon van maken ([zie voorbeeld](#)). Een cartoon maak je door tekstjes over een bestaande cartoon heen te leggen. Ook kun je zelf een stripfiguur gebruiken en deze tekstballonnen geven.

Leerling formuleren zelf een standpunt.

REDEN

De leerling kan zich 'verschillen' achter de mening van de cartoonfiguur terwijl zij wel nadenkt over wat zij vindt en wat andere mogelijke meningen kunnen zijn.

Strategieën om leerlingen met respect op elkaar te laten reageren

PROBLEEM

Leerlingen durven in de klas hun mening niet te geven

STRATEGIE

Met behulp van Padlet kunnen leerlingen anoniem hun mening formuleren. Zie bijvoorbeeld https://padlet.com/p_m_kruit/zor6vvitanei

REDEN

Leerlingen zullen zich veilig genoeg voelen om hun mening te formuleren. Let er wel op dat, vanwege de anonimiteit, er geen kwetsende opmerkingen worden gemaakt.

Zowel, zie strategie 'Leerlingen formuleren hun mening op een manier die beledigend kan zijn.'

PROBLEEM

De klas is onveilig om een bepaalde reden (bijvoorbeeld ruzie)

STRATEGIE

Start de les met afspraken over algemene gedragsregels, bijvoorbeeld hoe je op elkaar reageert en dat er niet gescholden wordt. Vraag bijvoorbeeld: "Wie praat in deze klas het meest?" Deze leerling zou je kunnen uitnodigen om gespreksleider te zijn.

PROBLEEM

Leerlingen roepen hun mening door de klas

STRATEGIE

1. Vraag aan de leerlingen om hun mening op een blaadje te schrijven. Daarna kun je aan enkele leerlingen vragen om hun mening van het blad voor te lezen.
2. De leerlingen schrijven hun mening op een post-it en plakken deze op de hoek van hun tafeltje. Je krijgt dan vast een indruk van de meningen van leerlingen wanneer je door het klaslokaal loopt.

REDEN

Leerlingen krijgen geen kans om te roepen en iedere leerling heeft gelegenheid om een eigen mening te formuleren. Jij krijgt inzicht in de meningen van de leerlingen.

PROBLEEM

Er is een leerling met een sterke, overheersende mening waardoor andere leerlingen hun mening niet durven te geven

STRATEGIE

1. Bedenk van tevoren zelf een aantal meningen/standpunten en maak er een cartoon van (zie voorbeeld). De leerling kiest een mening.
2. Laat de leerlingen eerst in tweetallen of groepjes hun meningen aan elkaar vertellen voordat de discussie klassikaal start.
3. Leerlingen schrijven op Padlet of een blaadje wat hun standpunt is. Inventariseer welke standpunten er in de klas zijn.

REDEN

1. Alle leerlingen krijgen de gelegenheid na te denken over hun mening.
2. Door de uitwisseling in tweetallen kunnen leerlingen al van tevoren 'peilen' hoe hun mening/standpunt gaat vallen bij de rest van de klas waardoor zij zich, als de reactie positief uitvalt, eerder durven uiten in de klassendiscussie. Bovendien hebben ze al geoefend in het formuleren van hun standpunt, zodat ze makkelijker uit hun woorden kunnen komen.
3. Standpunten zijn niet meer te herleiden tot individuele leerlingen waardoor over de standpunten gesproken kan worden zonder dat het direct over personen gaat.

PROBLEEM

Leerlingen luisteren niet naar elkaars mening

STRATEGIEËN

1.

De leerlingen schrijven hun mening op een blaadje. Laat daarna de leerlingen hun blaadje doorgeven aan een andere leerling. Deze ronde kun je een paar keer herhalen.

2.

De leerlingen schrijven hun mening op een blaadje. Laat daarna de leerlingen hun blaadje doorgeven aan een andere leerling. Vraag de leerling de mening van de klasgenoot te parafraseren.

AANVULLING

De leerlingen hoeven hier niet naar elkaar te luisteren. Het is wel de bedoeling dat leerlingen uiteindelijk naar elkaar leren luisteren, maar in het geval van erg gevoelige onderwerpen is dit een veilige manier van meningen inventariseren.

Strategie voor doorvragen en parafraseren

PROBLEEM

Leerlingen hebben moeite met doorvragen en parafraseren

STRATEGIE

Laat de leerlingen een voorbeeld zien van doorvragen en parafraseren, bijvoorbeeld uit een interview op de televisie. Je kunt de volgende toelichting geven:

Bij doorvragen wil je meer komen te weten over iets wat je de medeleerling hoort zeggen; bij parafraseren probeer je in eigen woorden te zeggen wat je begrepen hebt van wat de medeleerling zei. Door parafraseren kun je checken of je het goed begrepen hebt.

Strategie voor als leerlingen niet weten hoe ze argumenten moeten bedenken

PROBLEEM

Leerlingen hebben moeite met argumenten bedenken

STRATEGIE

Doe aan de hand van een voorbeeldstelling voor hoe je een argument vóór en een argument tegen bedenkt. Oefen een paar stellingen met de klas en gebruik signaalwoorden zoals 'want', 'omdat'. Het is belangrijk om te oefenen met een stelling die niet zoveel emoties oproept, zodat je in de klas vrijuit voor- en tegenargumenten kunt bedenken.

PROBLEEM

Leerlingen geven geen onderbouwing van hun mening

STRATEGIE

1. Herhaal de mening of vat deze samen. Vraag naar de onderbouwing en als de leerlingen deze niet geeft, vraag je door. Als de leerling de onderbouwing dan nog niet geeft, geef je een voorbeeld van een mogelijke onderbouwing.

REDEN

Je laat zien dat je de mening serieus neemt, maar dat een mening altijd onderbouwd moet worden. Als een leerling geen onderbouwing geeft, kunnen daar twee redenen voor zijn: hij heeft geen onderbouwing en roept maar wat; hij weet niet hoe hij een onderbouwing moet geven of verwoorden. Door een voorbeeld te geven laat je zien dat onderbouwen belangrijk is en hoe en met welke woorden je dat doet.

STRATEGIE

2. Geef een stelling waarvoor je van tevoren een zo groot mogelijk aantal onderbouwingen/argumenten hebt bedacht. Deel deze onderbouwingen op kaartjes uit aan de leerling. De opdracht aan de leerling is te bedenken of deze onderbouwing aansluit bij zijn eigen mening.

REDEN

Je geeft taalsteun door verschillende voorbeelden van onderbouwingen te laten zien. Je hoeft hierbij ook niet zelf ter plekke een onderbouwing te formuleren. Het voordeel hiervan is dat taal produceren geen belemmering voor de leerling hoeft te zijn.

PROBLEEM

De leerlingen willen of kunnen zich niet inleven in anderen met een andere mening

STRATEGIE

Je kunt het onderwerp betrekken op de rol/het leven van de leerling. Je zou een aantal 'wat als' situaties kunnen bedenken en deze aan de leerling voorleggen. Bij de vluchtelingdiscussie bijvoorbeeld zou je de situatie kunnen schetsen dat de leerling Nederland moet ontvluchten vanwege oorlog. Wat zou hij daarvan vinden?

REDEN

Willen inleven in een ander kan alleen als de leerling gemotiveerd is om dit te doen (aptitude).

PROBLEEM

De leerling wil niet verder zijn mening onderbouwen met de opmerking: 'Dat is gewoon wat ik vind.'

STRATEGIE

Je accepteert dit antwoord niet (of negeert de opmerking) en vraagt door. Je benadert de opmerking als een mening waarvoor ook onderbouwing gegeven moet worden.

REDEN

Als een leerling hiermee 'wegkomt' kan dit ervoor zorgen dat de leerling verdere discussie gaat gebruiken als een aanval op hem persoonlijk. Het kan zijn dat de leerling de opmerking gebruikt omdat hij bang is een andere mening te hebben dan zijn klasgenoten.

PROBLEEM

De leerling wil niet verder zijn mening onderbouwen door te zeggen: 'Dat is wat mijn geloof vindt.'

STRATEGIE

Vraag wat de onderbouwing is vanuit de religie.

REDEN

Als er ingezoomd gaat worden of wel of geen waarheid van religieuze argumenten, kan de leerling dat ervaren als een aanval op zijn identiteit. Ook kan de discussie verzanden in het wel of niet bestaan van god waardoor andere argumenten ondergesneeuwd kunnen raken. De leerling kan het argument naar voren brengen als hij zich ongemakkelijk gaat voelen in de discussie, maar dat ongemak mag geen reden zijn voor de leerling om zich in veiliger gebied terug te trekken.

PROBLEEM

De leerlingen weten niet welke bronnen betrouwbaar zijn

STRATEGIE

Maak voor de discussie of informatieverzameling duidelijk waar de leerlingen op moeten letten bij betrouwbaarheid van een bron. Dit kan door samen een bron te analyseren aan de hand van de volgende vragen:

1. Wat voor soort bron is het?
2. Wat weet je over de maker?
3. Wanneer en waar is de bron geschreven?
4. Geeft de maker vooral feiten of meningen?
5. Op welke bronnen baseert de maker van de bron zich?
6. Wat is de achtergrond van de maker van de bron ('beroep', sociaal-culturele groep, politieke voorkeur etc.)?
7. Heeft de maker er belang bij om bepaalde feiten te verdraaien of weg te laten?
8. Wat wil de maker met de bron bereiken?

REDEN

De leerlingen leren hiermee een strategie die zij kunnen toepassen bij toekomstig gebruik van bronnen in verschillende situaties.

PROBLEEM

De leerlingen hebben moeite met feiten te onderscheiden van meningen

STRATEGIE

Geef vooraf aan de opdracht voorbeelden van feiten en meningen aan de hand van bijvoorbeeld krantenkoppen en videofragmenten. Hierbij is het belangrijk om duidelijk maken dat een mening soms als feit is verpakt.

REDEN

De leerlingen moeten leren wanneer iets een feit en wanneer iets een mening is. Dat kan door expliciete instructie en door duidelijke voorbeelden te geven.

Strategieën voor als de leerlingen moeite hebben om vanuit een ander perspectief te denken.

PROBLEEM

Leerlingen kijken alleen vanuit hun eigen perspectief naar een vraagstuk

STRATEGIEËN

1. Vraag de leerlingen om groepen mensen te noemen die een andere mening zouden kunnen hebben en wat de redenen voor deze mening kunnen zijn.
2. Maak kaartjes met daarop verschillende meningen vanuit verschillende perspectieven. Bespreek vervolgens klassikaal een aantal verschillende perspectieven.
3. Maak kaartjes met daarop verschillende meningen vanuit verschillende perspectieven. De leerlingen gaan individueel of in groepjes van twee de kaartjes indelen op groep afhankelijk van het perspectief.

AANVULLING

De leerlingen worden 'gedwongen' om na te denken over andere perspectieven.

Mogelijke opdrachten om de leerlingen te stimuleren zich te verplaatsen in het standpunt vanuit andermans perspectief

PROBLEEM

Leerlingen hebben moeite om zich te verplaatsen in een ander

OPDRACHT 1

Maken van een standpuntentabel

De leerlingen schrijven (eventueel) eerst hun eigen mening op een post-it. Vervolgens krijgen ze de volgende opdracht:

In de tabel hiernaast zijn verschillende rollen weergegeven die je zou kunnen innemen als je nadenkt over de vraag of je het een goed idee vindt om de grenzen van Nederland open te zetten voor vluchtelingen.

Vul achter de 'rollen' in welke argumenten deze mensen zouden kunnen geven vóór toelaten van vluchtelingen en welke argumenten tégen toelaten van alle vluchtelingen.

Gebaseerd op: van der Meulen & Goossen. (2018). Je blik verruimen...Maar hoe? NIBI conferentie januari 2018.

Standpunt van ...	Argumenten vóór toelaten van vluchtelingen	Argumenten tégen toelaten van vluchtelingen
Een jongen van 16 jaar die samen met zijn ouders vlucht uit oorlogsgebied.		
Een jonge vrouw die vlucht uit haar land, omdat daar geen mogelijkheid meer is om een toekomst op te bouwen.		
Mensen die bij asielcentra werken.		
Een 22-jarige inwoner van een land waar mensen naartoe komen.		
Bedrijven die personeel zoeken.		

OPDRACHT 2

Nadenken over argumenten vóór en tegen de stelling

Overleg nu in je tweetal:

1. Vergelijk de argumenten die jullie hebben verzameld.
2. Noteer argumenten die je zelf nog niet had ook in je eigen tabel.
3. Probeer voor elk vakje van de tabel minstens één argument te bedenken.
4. Je hoeft het niet eens te zijn met alle argumenten! Je hebt aan het begin van de les je eigen standpunt op een post-it geschreven.
5. Plak deze in één van de vakken van de tabel.

Mogelijke opdrachten om de leerlingen te stimuleren zich te verplaatsen in het standpunt vanuit andermans perspectief

PROBLEEM

Leerlingen hebben moeite om zich te verplaatsen in een ander

Tijd	Activiteit	Doel	Werkvorm
	De docent wijst de leerlingen bij het binnenkomen op hun plek in een groepje.		klassikaal
5'	De docent legt uit waarom de leerlingen in deze groepjes zitten en wat er van ze verwacht wordt.	De leerlingen weten waar ze aan toe zijn.	
10'	Twee leerlingen per groepje bedenken ieder argumenten voor en de andere twee leerlingen argumenten tegen de stelling.	De leerlingen putten uit eigen kennis en ervaring.	Individueel
5'	De leerlingen presenteren in het groepje hun argumenten aan elkaar terwijl de rest van het groepje vragen erover stelt.	De leerlingen oefenen met naar elkaar luisteren en het stellen van verhelderingsvragen.	In groepjes van vier
10'	Dezelfde werkwijze, maar dan draaien de leerlingen de rollen om: de twee leerlingen die eerst argumenten voor bedachten, bedenken nu argumenten tegen en andersom.	idem	Individueel
5'	De leerlingen presenteren in het groepje hun argumenten aan elkaar terwijl de rest van het groepje vragen erover stelt.	idem	In groepjes van vier
10'	De leerlingen formuleren hun eigen standpunt. Dit standpunt vertellen ze aan hun groepsgenoten waarbij zij argumenten ter onderbouwing aanvoeren.	Elke leerling heeft de beschikking over verschillende argumenten. Het doel is dat ze leren dat er voor elke stelling argumenten voor en tegen zijn en dat de uitkomst voor een ieder anders kan zijn, afhankelijk hoe belangrijk de argumenten voor een ieder zijn.	Individueel en in groep
5'	De docent inventariseert bij een aantal groepjes welke argumenten voor en tegen waren.		Klassikaal

Urban Education

SUCCESVOL IN DE DIVERSE STAD

HVA URBAN EDUCATION PROJECT

Gesprekssjabloon Controversiële onderwerpen in de klas

Lees verder op:

<https://www.hva.nl/urban-education/gedeelde-content/projecten/urban-education/omgaan-met-controversiele-onderwerpen-in-de-klas>